

αριάγνη

Στρατής Τσίρκας

Π
Ρ
Ο
Τ
Α
Σ
Η

Δ
Ι
Δ
Α
Σ
Κ
Α
Λ
ΙΑ
Σ

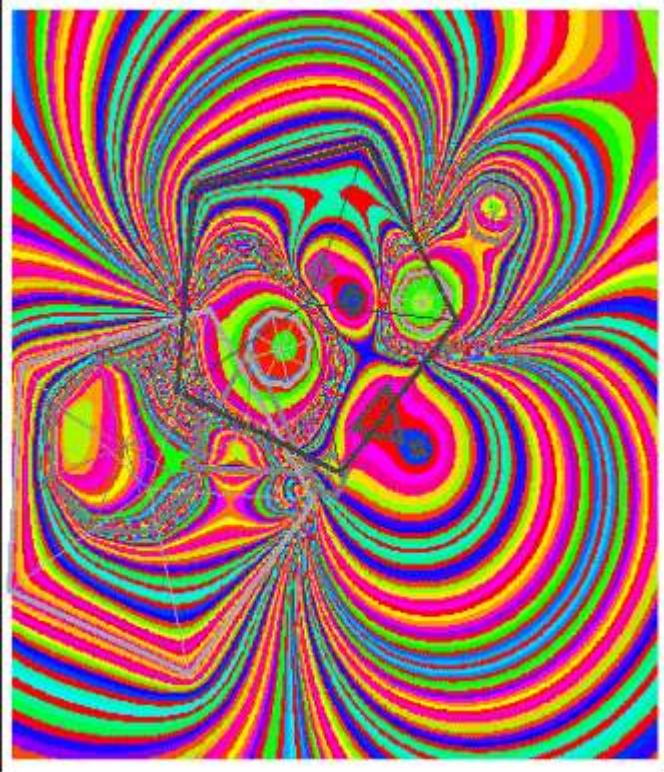
Γ' Λυκείου

Επιμέλεια: Σπύρος Αντωνέλλος
Ε.Μ.Ε.

Στόχοι:

Να μελετηθούν:

- Οι ανθρώπινες σχέσεις ανάμεσα σε ξένους και ντόπιους.
- Οι προσωπογραφίες του έργου μέσα στο γεωγραφικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον τους.
- Οι αφηγηματικές τεχνικές του συγγραφέα.
- Το θέμα των φυλετικών προκαταλήψεων σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.
- Η θεατρικότητα του αποσπάσματος.
- Η αναπαράσταση του χρόνου.
- Παράλληλα κείμενα.

Προαπαιτούμενη εργασία:

- *Ανάγνωση του αποσπάσματος στην τάξη
- *Αδρομερείς πληροφορίες για τον συγγραφέα

Οι μαθητές:

- Να απολαύσουν αισθητικά το κείμενο.

Στην **"Αριάγνη"** ο Τσίρκας παρουσιάζεται πολύ πιο ώριμος σαν μυθιστοριογράφος. Τα πάντα κυλούν αβίαστα. Θα έλεγε κανείς ότι στο Κάιρο βρίσκεται στα νερά του. Εκεί μεγάλωσε, άλλωστε. Και το πιο πρωτοφανές: το θέατρο σκιών που είχε στήσει στη «Λέσχη», εδώ ζωντανεύει κι αποκτά υπόσταση. Οι εξαιρετικά ενσωματωμένες αναδρομές στο παρελθόν, η πολυπρόσωπη αφήγησή του, οι πολυδιάστατοι χαρακτήρες του, που παρουσιάζονται με όλες τους τις αντιφάσεις και οι ζωντανές περιγραφές των τόπων, κάνουν το δεύτερο μέρος της Τριλογίας ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα.

1911 - 1980

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ

Η ΤΡΙΛΟΓΙΑ: Οι "**Ακυβέρνητες Πολιτείες**" απαρτίζονται από τρεις τόμους: "**Η Λέσχη**" (1961), "**Αριάγνη**" (1962), "**Η νυχτερίδα**" (1965).

Η **δράση** τοποθετείται αντίστοιχα στην Ιερουσαλήμ, στο **Κάιρο**, στην Αλεξάνδρεια. Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα που τιθασεύει αριστοτεχνικά μια χειμαρρώδη ιστορική ύλη, δίνοντας ανθρώπινη φωνή στο έπος και στο δράμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, την ώρα που κρινόταν το μέλλον των λαών και παίχτηκε στα ζάρια η τύχη της Ελλάδας.

Χάρη σε **ποικίλες αναδρομές**, η τριλογία ζωντανεύει και προγενέστερες περιόδους, από τον Μεσοπόλεμο ως την παλιά Αίγυπτο, ανακαλώντας μνήμες προγόνων. Το έργο κορυφώνεται με την εξέγερση του Στρατού και του Στόλου, το κίνημα του Απρίλη 1944 και τη δραματική καταστολή του, ενώ, με τον επίλογο του γ΄ τόμου, μεταφερόμαστε στη Θεσσαλονίκη μετά τον Εμφύλιο, το 1954.

Ο Τσίρκας καταγράφει ευαίσθητα τις απηχήσεις των γεγονότων στη συνείδηση και στις σχέσεις των ανθρώπων, πλάθοντας ολοζώντανες μορφές. Πολιτικές μηχανορραφίες, αχαλίνωτες φιλοδοξίες μέσα στη δίνη του πολέμου, αλλά και ωραία όνειρα και περίσσειμα ανθρωπιάς και γενναιότητας δίνουν το στίγμα των "**Ακυβέρνητων Πολιτειών**", όπου ο έρωτας, κυρίαρχος, τυλίγει και ξετυλίγει το νήμα μιας συναρπαστικής πλοκής. Παράλληλα, με την πολυφωνία της αφήγησης και άλλες νεωτερικές τεχνοτροπίες, ο συγγραφέας κατορθώνει να συγχωνεύσει τον μοντερνισμό με την παράδοση.

Πρώτες
παρατηρήσεις
σχετικά με τον τρόπο
αφήγησης του μύθου

-Είναι ένα **μυθιστόρημα-ποταμός** (γαλ. roman-fleuve).

-Παρελαύνει ένα πλήθος ανθρώπων διαφορετικής εθνότητας, χρώματος, κουλτούρας και θέασης των πραγμάτων.

-Ισορροπεί άριστα τη ρεαλιστική αναπαράσταση με στοιχεία μοντερνιστικά , όπως: κατάτμηση του αφηγηματικού χωροχρόνου, πολυεστιακή αφήγηση του μύθου, συνταίριασμα της πραγματικότητας με τη φαντασίωση και τον εσωτερικό μονόλογο.

- Η πολυεστιακή αφήγηση επιτρέπει στον συγγραφέα να ανακαλύψει την ουσία των πραγμάτων και να μπορεί να ελέγχει ανά πάσα στιγμή το σύνθετο υλικό που παραθέτει εδώ.

- Η ιστορία δίνεται μέσα από την οπτική γωνία των ηρώων και αυτοί την εκφράζουν ανάλογα. Ιστορία και μυθοπλασία συνυπάρχουν.

Μέρη του
αποσπάσματος
και θεματικά μοτίβα

Τα μέρη του αποσπάσματος που ανθολογείται (ΚΝΛ, Γ' Λυκείου, σσ.163-172,ΟΕΔΒ

Α' ΜΕΡΟΣ: σσ. 163-167

- Οι προκαταλήψεις για τους ιθαγενείς μέσα από τα λόγια του Διονύση και του Σταμάτη Σαρίδη (πατέρα και γιου).
- Η ιδεολογική τοποθέτηση για ένα ενωμένο εργατικό κίνημα, έτσι όπως αυτή εκφράζεται από τον ξένο, τον Μάνο Σιμωνίδη.
- Η στάση της Αριάγνης.

Β΄ ΜΕΡΟΣ: σσ. 167-170

- Η ανθρώπινη εμπειρία που καταθέτει ως απάντηση στις φυλετικές προκαταλήψεις.
- Η αριστοτεχνική θέση του μονολόγου της Αριάγνης, όπου μέσα από μια αναδρομική αφήγηση καταφέρνει να δίνει μαθήματα ανθρωπισμού.
- Οι ανησυχίες της Αριάγνης που εκφράστηκαν στο πρώτο μέρος του αποσπάσματος και οι προφητείες της για την επικείμενη καταστροφή.

Δομικά στοιχεία του
αποσπάσματος

Σκηνικός χώρος: Το σπίτι μιας οικογένειας Ελλήνων που ζει στο Κάιρο της Αιγύπτου.

Χρόνος: Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1942-1943)

Ο πληθυσμός :

- Αριάγνη
- Ο σύζυγός της Διονύσης Σαρίδης
- Ο γιος της Σταμάτης
- Ο φιλοξενούμενός τους Μάνος Σιμωνίδης
- Τα άλλα μέλη της οικογένειας
- Πρόσωπα που ζωντανεύουν αναδρομικά μέσα από τον μονόλογο της Αριάγνης.

Θεματική διαφοροποίηση των δύο μερών του αποσπάσματος:

A: Ο φανατισμός, η άμετρη ιδεοληψία και οι διαχωριστικές τάσεις μεταξύ των παρόικων και των ιθαγενών, εκφράζονται με θεωρητικό μένος.

B: Ο ανθρωπισμός και η ευαισθησία της Αριάγνης αίρουν τις ρατσιστικές τάσεις και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την αφήγηση της προσωπικής της εμπειρίας.

Αφηγηματικές Τεχνικές:

Χρησιμοποιούνται: Αφήγηση, περιγραφή, σχόλιο, διάλογος, μονόλογος αλλά και εγκιβωτισμένες αφηγήσεις.

Στο **Α΄ ΜΕΡΟΣ**: Ρεαλιστική, μεταβλητή εσωτερική αφήγηση, καθώς η ιστορία καταγράφεται μέσα από τις αφηγήσεις πολλών προσώπων.

Στο **Β΄ ΜΕΡΟΣ**: Ο μονόλογος της Αριάγνης – αφηγητή έχει αριστοτεχνική δομή με κύρια χαρακτηριστικά:

- Πρόδρομη αφήγηση – προφητεία της Αριάγνης.
- Κύριο μέρος με αναδρομική αφήγηση του περιστατικού με την Ουρανίτσα.
- Επιλογική συγκεφαλαίωση.

Προσωπογραφίες

Αφηγητής: Αφηγητής α' βαθμού

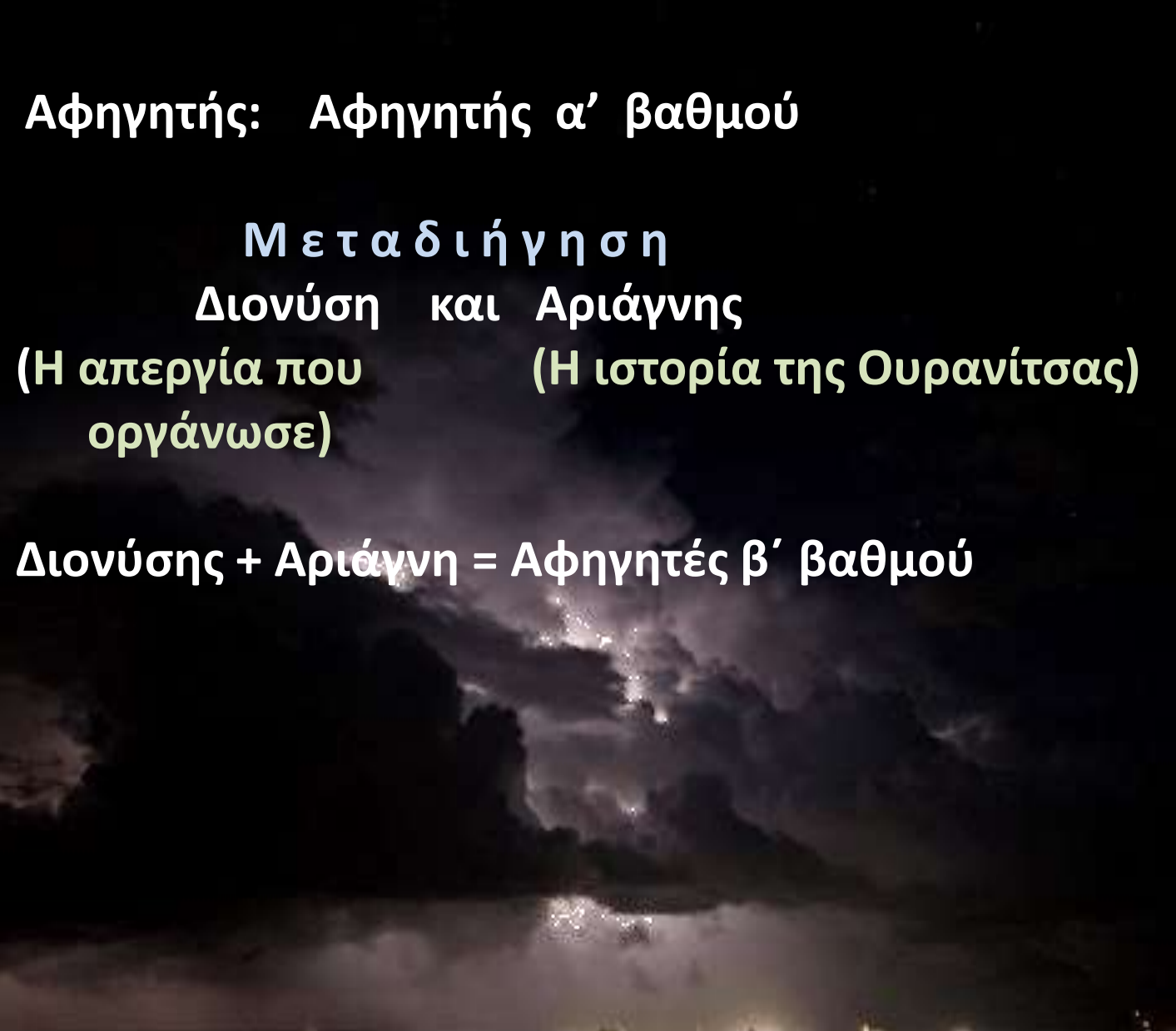
Μεταδιήγηση

Διονύση και Αριάγνης

**(Η απεργία που
οργάνωσε)**

(Η ιστορία της Ουρανίτσας)

Διονύσης + Αριάγνη = Αφηγητές β' βαθμού

Αφηγητής:

Είναι αφηγητής πρώτου βαθμού και τοποθετείται έξω από την ιστορία που αφηγείται. Δεν μετέχει σ' αυτήν. Η αφήγησή του γίνεται στο γ' ενικό πρόσωπο και σε χρόνο παρελθοντικό («για χάρη του ξένου η Αριάγνη μαγείρεψε..., τον υποδέχτηκε»).

Παρακολουθεί από κοντά τους ήρωες τηρώντας διακριτική στάση. Δεν υποσκάπτει ούτε ανατρέπει την κοσμοθεωρία τους. Δεν παρουσιάζεται ως παντογνώστης.

Αριάγνη: Είναι αφηγητής δεύτερου βαθμού. Αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο και αναπαριστάνει τον χρόνο σε όλα του τα επίπεδα (παρόν – παρελθόν - μέλλον).

Αποτελεί το υποκατάστατο ενός ιθαγενούς (Γιούνες) που, βιώνοντας την καταπίεση, καταργεί ρατσιστικές και άλλες ιδεολογικές προκαταλήψεις. Μέσα στην απλότητα των σκέψεών της καταγράφεται το πανανθρώπινο μήνυμα της αγάπης για τον συνάνθρωπο.

τελικά:

Η Αριάγνη, ως άλλη Αριάδνη, γίνεται η σοφή καρδιά που ξετυλίγει το νήμα για να βγει κανείς από τον λαβύρινθο των πολιτικών και φυλετικών προκαταλήψεων. Φανερώνει σε όσους βρίσκονται σε σύγχυση φρενών τις βασικές αλήθειες: αξία έχουν οι ανθρώπινες σχέσεις και όχι τα υλικά αγαθά που θα περισώσει κανείς την ώρα της καταστροφής.

Στο πρόσωπο της κεντρικής ηρωίδας αναδεικνύονται αξίες, όπως:

- η ανθρωπιά
- η ισότητα
- ο αντιρατσισμός
- η αλληλεγγύη.

Είναι αξίες περιθωριοποιημένες από τον φασισμό, σε μια εποχή που τα πολεμικά μέτωπα προμηνύουν την κατάρρευση ενός κόσμου «ακυβέρνητου».

Ο μονόλογος της Αριάγνης

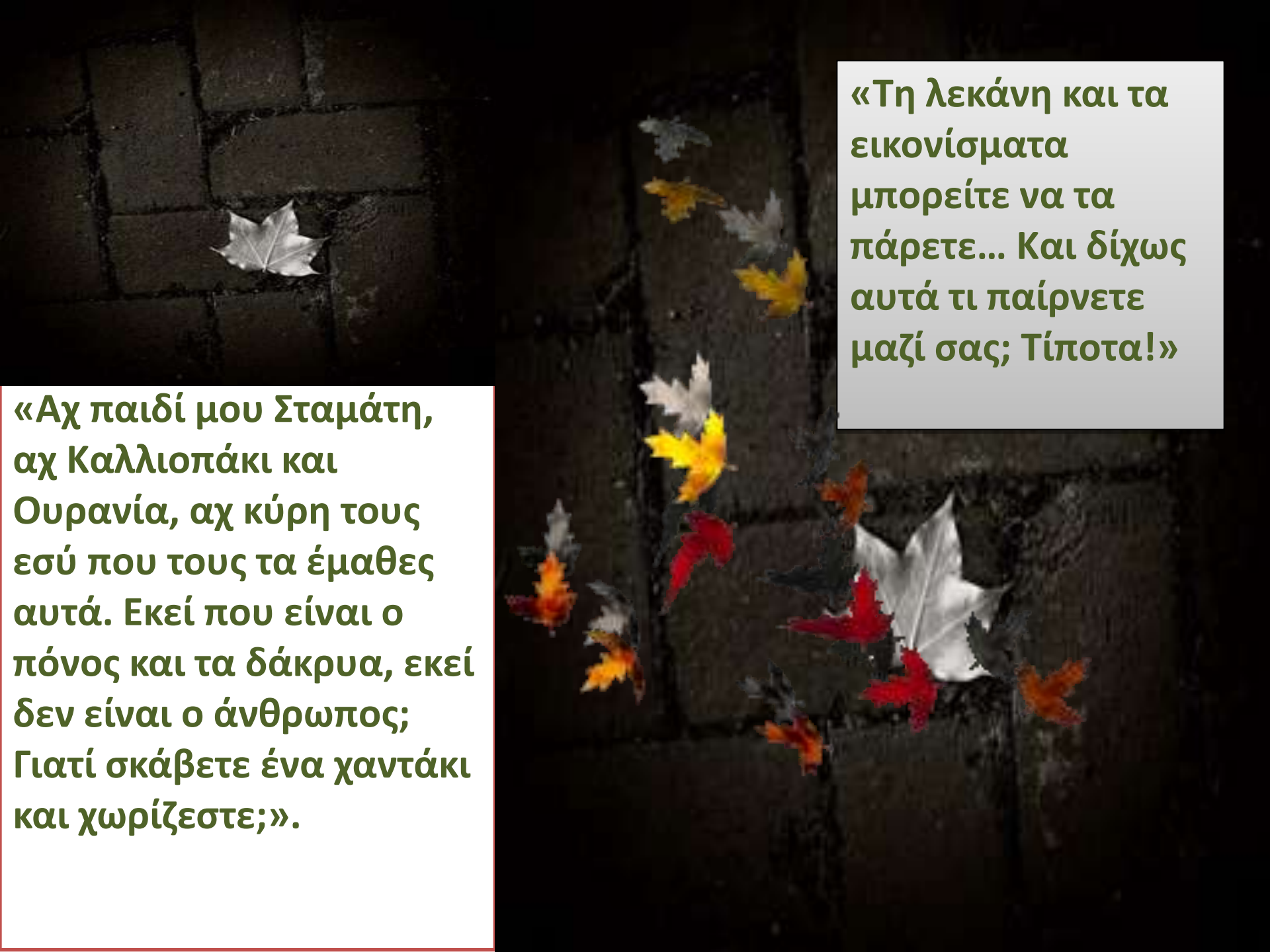
Δομή του μονολόγου:

- **Εισαγωγή:** Εκφράζει την έγνοια της για τα παιδιά της («Η βροχή δυνάμωσε... Τρέμω»): αγωνιά για τη μοίρα του παροικιακού Ελληνισμού και φοβάται για τη συμφορά που μπορεί να επέλθει από την εκμετάλλευση των ντόπιων), («Ο κόσμος σκοτείνιασε»): προδιαθέτει για το κακό που θα ακολουθήσει).
- **Πρόδρομη αφήγηση:** Προμαντεύει τις συμφορές. Δεν κάνει υποθέσεις, είναι βέβαιη για την καταστροφή, τη βλέπει (Χρήση του ρήματος «βλέπω» στον Ενεστώτα). Ο συγγραφέας μιλά δια στόματος της Αριάγνης. Μια λαϊκή γυναίκα δεν μπορεί να χρησιμοποιεί τέτοιο λεκτικό-δεν έχουμε γνήσιο εσωτερικό μονόλογο.
- **Αφήγηση του περιστατικού** (Ουρανία –Γιούνες).
- **Επιλογική ανακεφαλαίωση:** Τα πράγματα που θα σώσει κανείς από μια καταστροφή, δεν έχουν αξία.

**«Θα λέτε: μάνα και τούτη τη
λεκάνη, πίσω μας θα την
αφήσουμε;».**

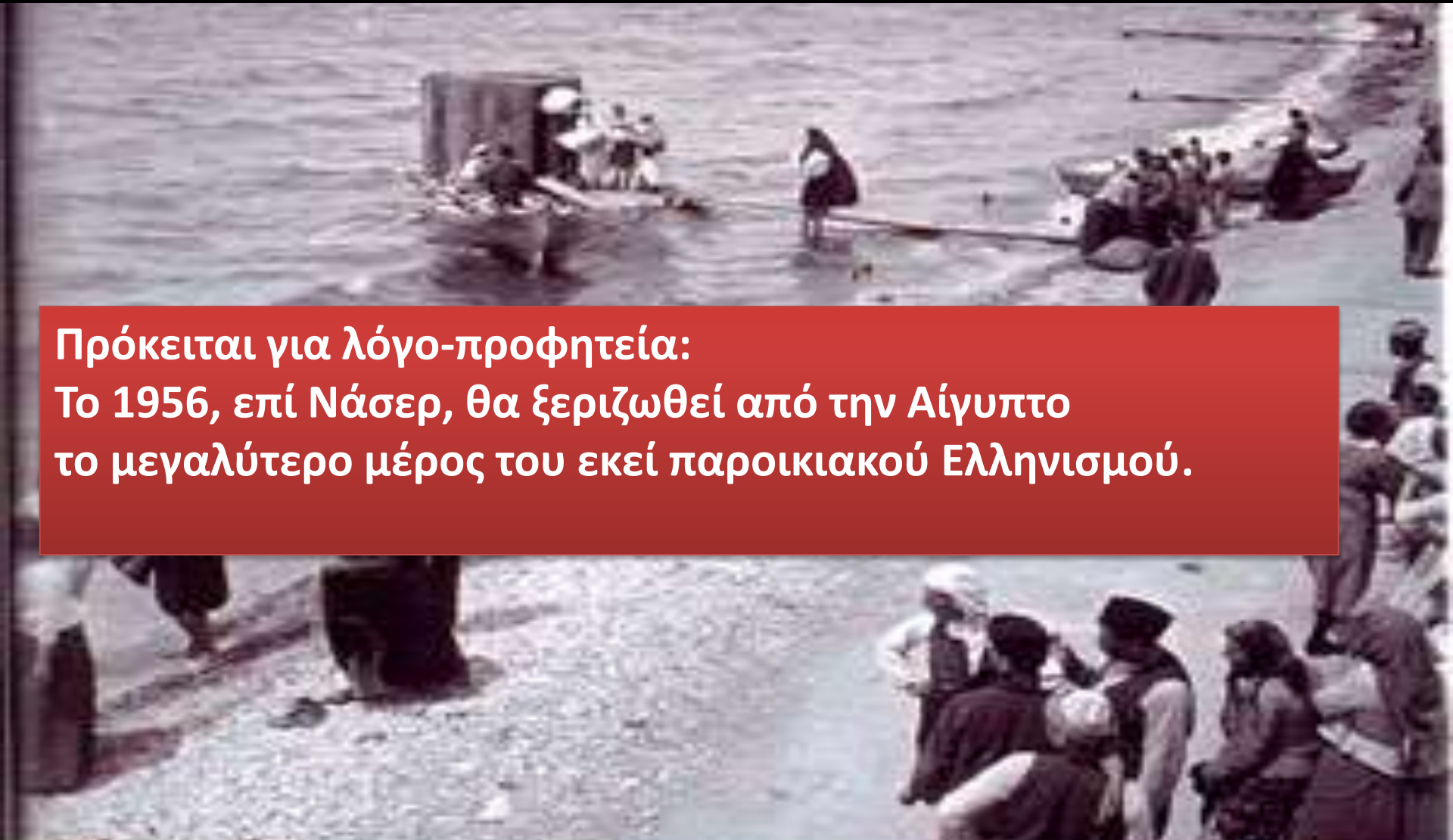
«Αχ παιδί μου Σταμάτη,
αχ Καλλιοπάκι και
Ουρανία, αχ κύρη τους
εσύ που τους τα έμαθες
αυτά. Εκεί που είναι ο
πόνος και τα δάκρυα, εκεί
δεν είναι ο άνθρωπος;
Γιατί σκάβετε ένα χαντάκι
και χωρίζεστε;».

«Τη λεκάνη και τα
εικονίσματα
μπορείτε να τα
πάρτε... Και δίχως
αυτά τι παίρνετε
μαζί σας; Τίποτα!»

«Βλέπω κόσμο να στριμώνχεται στις προκυμαίες με βουνά γύρω του τις βαλίτσες και τους μπόγους και τα στρώματα. Και πίσω τους τάφοι γονιών, προγόνων, τάφοι μικρών παιδιών αφημένοι στο έλεος του θεού».

Πρόκειται για λόγο-προφητεία:

Το 1956, επί Νάσερ, θα ξεριζωθεί από την Αίγυπτο το μεγαλύτερο μέρος του εκεί παροικιακού Ελληνισμού.

Διονύσης: Είναι αφηγητής δεύτερου βαθμού.

Διηγείται σε πρώτο πρόσωπο και κινείται σε παρελθοντικό χρόνο.

(Η ιστορία για την απεργία που οργάνωσε ο ίδιος = Ανάδρομη, εγκιβωτισμένη αφήγηση) (σσ. 165-166)

Γιούνες: Αποτελεί το αντίστοιχο της Αριάγνης. Είναι πιο πρωτόγονος. Η φιλία τους είναι ενδεικτική της κοινής μοίρας των αδύναμων, φτωχών ανθρώπων.

Θεατρικά Στοιχεία

Να ερευνήσετε:

-Διαλόγους

**-Λεπτομέρειες στην αφήγηση
(κινήσεις των ηρώων, λεκτική
ή μη λεκτική μεταξύ τους
επικοινωνία)**

**-Σκηνοθετικές παρεμβάσεις
του συγγραφέα**

-Φωτισμούς - Ήχους

-Ενδυματολογία

-Φροντιστήριο

**-Πρώτους και δεύτερους
ρόλους**

π.χ.: Σκηνοθετικές παρεμβάσεις του συγγραφέα:

- **σ.163:** «Ο Νίκος έτρωγε βιαστικά για να προφτάσει τον απογευματινό κώδωνα»: Αφήνει γρήγορα τη σκηνή για να μην μείνει εκεί ως βουβό πρόσωπο.
- **σ.164:** «Η Αριάγνη πήρε το πιάτο της... κι ύστερα φεύγα, του λέει»: Καθυστερεί η συζήτηση για να φανεί η αμηχανία των προσώπων, αλλά και για να προκύψει μετά η συζήτηση αβίαστα και φυσικά.
- **σ. 164:** «Εσείς τι πήρατε για τη σφαίρα που φάγατε;». Ρωτά ο Μάνος τον Διονύση, για να επικεντρωθεί η συζήτηση στον φυλετικό διαχωρισμό με την αφήγηση μετά της απεργίας.
- **σ. 167:** «Εσύ, κυρά, τι λες; Την πείραξε ο Διονύσης»: Έτσι φέρνει στο προσκήνιο την Αριάγνη που θα πρωταγωνιστεί μετά.

• **σ.168:** «Θα λέτε: μάνα, και τούτη τη λεκάνη, πίσω μας θα την αφήσουμε;»: Η ερώτηση υποβάλλεται σκόπιμα, ώστε να γίνει η αφορμή για την αφήγηση της αιμορραγίας της Ουρανίας και της ανθρωπιστικής στάσης του Γιούνες. Η λέξη «λεκάνη» αναφέρεται οχτώ φορές – με την όγδοη αναφορά της λέξης ο μονόλογος της Αριάγνης οδηγείται στην επιλογική του ανακεφαλαίωση.

Αναπαράσταση του Χρόνου

1. Εξωκειμενικός χρόνος:

Χρόνος πομπού: 1962 (δημοσίευση του έργου)

Χρόνος γεγονότων: Δεκέμβριος 1942 – Καλοκαίρι 1943

2. Εσωκειμενικός χρόνος στο απόσπασμα:

Χρόνος της ιστορίας: Η συζήτηση στο σπίτι του Διονύση και της Αριάγνης γύρω από το τραπέζι της φιλοξενίας (*δευτεριάτικα ... μεσημέρι... πριν από τον απογευματινό κώδωνα*). Χρονικά τοποθετούμαστε λίγο μετά τη μάχη του Ελ Αλαμείν (1942)

Χρόνος αφήγησης: Μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι αναδρομές μεταφέρουν τον αναγνώστη στο παρελθόν και η προδρομική αφήγηση στο μέλλον.

1. Παρακολουθήστε τη χρονική σειρά των γεγονότων:

- Αναδρομική αναφορά του Διονύση στη μάχη του Ελ Αλαμείν, που έγινε στις 23 Οκτωβρίου του 1942 (σ. 164: «Ώστε τραυματίας του Αλαμείν»).
- Αναδρομική αναφορά του Μάνου στο ατύχημα που του συνέβη στην Κυρηναϊκή (1942).
- Αναδρομική αφήγηση του Διονύση για την απεργία που οργάνωσε στο ζαχαροπλαστείο που δούλευε κατά το 1919 (σ. 165: «κανένα χρόνο μετά που τέλειωσε ο άλλος πόλεμος» (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, άρα το 1919)).
- Συνοπτική αναδρομική αφήγηση του Μάνου για τις δυο απεργίες των καπνεργατών (1899, 1911 – σ. 166).
- Προδρομική αφήγηση της Αριάγνης για την εκδίωξη των Ευρωπαίων και των Ελλήνων της Αιγύπτου (1956 από τον πρόεδρο Νάσερ – σσ. 167-168).
- Προδρομική αφήγηση της Αριάγνης για την περιπέτεια της υγείας της Ουρανίας στην παιδική της ηλικία (τόρα εργάζεται σε γραφείο- σ. 163 –σσ. 168-170).

2. Διάρκεια των γεγονότων:

- Επιταχυνόμενος ο ρυθμός της αφήγησης. Έχουμε **περίληψη**, δηλ. συνοπτικές αφηγήσεις σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. Μάνος: ατύχημα στην Κυρηναϊκή-απεργίες καπνεργατών)
- Η διάρκεια είναι κανονική, έχουμε δηλαδή **σκηνή** στην περίπτωση των διαλόγων και σε κάποια από τα αφηγηματικά μέρη (π.χ. στη σ. 167: «Η Αριάγνη αμίλητη... σκούπιζε τα ψίχουλα»).
- Σε άλλες περιπτώσεις ο ρυθμός επιβραδύνεται και έχουμε παύση (π.χ.: λεπτομερείς περιγραφές, σχόλια του αφηγητή, σκηνοθετικές παρεμβάσεις). Η επιβράδυνση παίρνει τη μορφή της **επιμήκυνσης** στην αφήγηση από την Αριάγνη του περιστατικού της αιμορραγίας της Ουρανίας.

3. Συχνότητα των γεγονότων:

- Έχουμε **μοναδική αφήγηση**, δηλαδή ένα γεγονός που συνέβη μια φορά στον ιστορικό χρόνο και αυτό εξιστορείται μια φορά στην αφήγηση.

Παράλληλα Κείμενα - Αναφορές:

- Κ.Π.Καβάφη, *Η πόλις*
- Στρ. Μυριβήλη, *Ζάβαλη Μάικω*
- Δ. Σωτηρίου, *Ματωμένα Χώματα*
- Θ. Βαλτινού, *Παναγιώτης*
- Γ. Θεοτοκά, *Αργώ*

Συγκρίνονται: Ως προς τις αφηγηματικές τεχνικές, το θέμα, τις προσωπογραφίες, την εποχή και τη γλώσσα.

Βιβλιογραφία:

- Αλ. Κοτζιάς, *Μεταπολεμικοί πεζογράφοι, Κριτικά Κείμενα*, Κέδρος, Αθήνα 1982
- Στρ. Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες, Μια συμπερίληψη*, Η Λέξη, 25, 1983
- Χρ. Μηλιώνης, *Με το νήμα της Αριάδνης*, 1991
- Λ. Παπαλεοντίου, *Οι Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρ. Τσίρκα*, Νέα Εποχή, τχ. 5-6, 1998
- Χρ. Προκοπάκη, *Η κριτική της Αριστεράς και η «Τριλογία»*, «Ο Πολίτης», τα.32, Φεβρ. 1980
- Χρ. Προκοπάκη, *Στα ίχνη του Στρ. Τσίρκα*, Κέδρος, Αθήνα 1985

«Η Αριάγνη καταθέτει το μήνυμά της στον σύγχρονο κόσμο». Να το αξιοποιήσετε σε ομιλία που θα εκφωνήσετε σε ευρωπαϊκό συνέδριο με θέμα «**Ρατσισμός και Ξενοφοβία**», εκπροσωπώντας το σχολείο και τη χώρα σας.

(350 λέξεις)